

**HARBIY SOTSILOGIYANING MARKAZIY TUSHINCHASI BO'LGAN
IJTIMOIYLASHUVNING MAZMUN MOHIYATI****Jozilov Azamat Avazovich***Chirchiq oliy tank qo'mondanlik muxandislik bilim yurti**Qo'shinlar kundalik faoliyati va qo'shinlarni boshqarish kafedrasini o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Harbiy kasb insondan eng avvalo, Vatanni so'nggi tomchi qoni qolguncha fidokorona himoya qilishga har qanday mashaqqat va qiyinchiliklarga tayyor bo'lishni talab qiladi, degan fikr keng tarqalgan. Bu haqda harbiy tarixchi A. I. Kamenev shunday yozadi: «Ofitser alohida kasb bo'lib, bu xususiyat uning fazilatlariga bo'lgan o'ziga xos talablarda namoyon bo'ladi. Bu kasb (jismonan, axloqan va psixologik tomondan) qiyin, u hatto tinchlik davrida ham xavfli, yuksak fidoyilikni, o'zini xizmatga batamom bag'ishlashni va boshqa narsalarni unutishni talab qiladi. Zero, ofitserlar safini tark etish har qanday boshqa mutaxassislikdan voz kechishdan ko'ra qiyinroq. Ofitserlik xizmati ko'plab qiyinchiliklar, boshqa kasb vakillari boshdan kechirmaydigan noqulayliklar bilan bog'liq. Ofitserlik ishi uchun beriladigan pul ta'minoti (harbiylarda oylik deyilmaydi), qoida tariqasida, uning faoliyatini "qiymati" ga mos kelmaydi, zero adolat nuqtai nazaridan bu ishni qadrlash kerak.*

Kalit so'zlar: *Ofitserlar, professional armiya, professional askar, qonunlar, pijaklar, Qurolli kuchlar, mashaqqat, mashaqqatlarni yengish, kazarmadagi hayot, jangovar harakatlar.*

Аннотация: *Широко распространено мнение, что военная профессия требует от человека, прежде всего, призыва и готовности самоотверженно защищать Родину до последней капли крови. Об этом военный историк А. И. Каменев пишет: "Офицер-особая профессия, и эта черта проявляется в специфических требованиях к его качествам. Эта профессия сложна (физически, морально и психологически), она опасна даже в мирное время, требует высокой самоотдачи, полной самоотдачи на службе и забвения о других вещах. Ведь уволиться из рядов офицеров сложнее, чем отказаться от любой другой специальности. Офицерская служба сопряжена со многими трудностями, неудобствами, которые не испытывают представители других профессий. Денежная масса, предоставляемая за офицерскую работу (в армии она не называется месячной), как правило, не соответствует "стоимости" ее деятельности, ведь с точки зрения правосудия эту работу следует ценить.*

Ключевые слова: *Офицеры, профессиональная армия, профессиональный солдат, законы, пижамы, Вооруженные силы, трудности, преодоление своих невзгод, жизнь в казармах, боевые действия.*

Harbiy mehnatning o'ziga xosligini tan olish kerak. Harbiy kasb insondan, eng avvalo, Vatanni so'nggi tomchi qoni qolguncha fidokorona himoya qilishga har qanday mashaqqat va qiyinchiliklarga tayyor bo'lishni talab qiladi, degan fikr keng tarqalgan. Bu haqda harbiy tarixchi A. I. Kamenev shunday yozadi: «Ofitser alohida kasb bo'lib, bu xususiyat uning fazilatlariga bo'lgan o'ziga xos talablarda namoyon bo'ladi. Bu kasb (jismonan, axloqan va psixologik tomondan) qiyin, u hatto tinchlik davrida ham xavfli, yuksak fidoyilikni, o'zini xizmatga batamom bag'ishlashni va boshqa narsalarni unutishni talab qiladi.

Zero, ofitserlar safini tark etish harqanday boshqa mutaxassislikdan voz kechishdan ko'ra qiyinroq. Ofitserlik xizmati ko'plab qiyinchiliklar, boshqa kasb vakillari boshdan kechirmaydigan noqulayliklar bilan bog'liq. Ofitserlik ishi uchun beriladigan pul ta'minoti (harbiylarda oylik deyilmaydi), qoida tariqasida, uning faoliyatini "qiymati" ga mos kelmaydi, zero adolat nuqtai nazaridan bu ishni qadrlash kerak. Yuqori darajadagi mas'uliyat, fuqarolik va shaxsiy huquq va erkinliklarning cheklanganligi ofitser qalbiga og'ir yuk bo'lib, eng yuqori onglilikni va o'zini tuta bilishni talab qiladi. Bunday mas'uliyatni hayot davomida ko'tarib yurish ha r bir insonning qo'lidan kelavermaydi" [1]. G'arb sotsiologi S.Xantingtonning "Ofitser xizmati kasb sifatida" kitobida zamonaviy harbiy xizmatchining o'ziga xos xususiyatlarini tushuntirgan. Uningcha, "professional" atamasi odatda harbiylarga nisbatan "kasb" ni "havaskorlik" bilan taqqoslash uchun ishlatilgan va "kasbni "mashg'ulot turi" yoki "hunarmandchilik"dan farqlash ma'nosidaemas. "Professional armiya" va "professional askar" iboralari "pul uchun ishlaydigan kishi" ma'nosida professional bo'lgan askar yoki serjant martabalari va butunlay boshqacha ma'noda professional bo'lgan, o'zini jamiya tuchun "oliy xizmat"ga bag'ishlagan martaba ofitseri o'rtasidagi farqni yashiradi" [2].

Harbiy xizmatchilarning ijtimoiy muhiti juda yopiq va konservativ bo'lib, unda tan olish mezonlari harbiy xizmatning mashaqqatlari va ularni yengish, kazarmadagi hayot, jangovar harakatlar yoki mashqlarda qatnashish bilan bog'liq muvaffaqiyatli tajribadir. (Shu sababli, bir vaqtlar Qurolli Kuchlarga chaqirilgan fuqarolik universitetlari bitiruvchilariga nisbatan qo'shinlarda ko'pincha salbiy munosabatda bo'lishdi: "pijjaklar" ko'pincha zarur kundalik odatlarga, harbiycha so'z boyligiga, harbiy muhit umumiy qadriyatlariga ega emas edi va ular umuman olganda, harbiy xizmatchilar jamoasiga izchil qo'shilishga intilmaganlar). O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, o'zining Qurolli Kuchlarini barpo qilishga kirishdi.

Harbiy sotsiologiya bir necha muhim vazifa (funksiya)larni bajaradi, bular birinchi navbatda bilish, mafkuraviy, amaliy, o'quv-tarbiyaviy funksiyalar. Ularni ko'rib chiqamiz. Bilish funksiyasi – harbiy faoliyat sohasidagi munosabatlarni rivojlantirishning qonuniyatlari va mexanizmlarini hamda armiyaning bir butun organizm sifatida faoliyatini o'rganish, ofitserlarni tegishli bilimlar bilan ta'minlashdan iborat.

Harbiy sotsiologiya tarixi umumiy sotsiologiya tarixining ajralmas qismi bo'lib, jamiyatning o'zini o'zi anglash vositasi hisoblanadi. Dastlab sotsiologiyaning kelib chiqshi

to'g'risida so'z yuritimiz. Harbiy faoliyat va sotsiologiya o'rtasidagi munosabatlar asta-sekin o'rnatildi. Nazariy harbiy sotsiologiyaning g'oyaviy va konseptual kelib chiqishini qadimgi dunyoning ijtimoiy falsafasida (Sm.: Vedernikov V.N. Voyennaya sotsiologiya: voprosi teorii, metodologii, istorii i praktiki. M.: GAVS, 1994.), shuningdek urushlar va harbiy san'at tarixida ham topish mumkin. To'g'rirog'i, bu qarashlar ko'proq "urush sotsiologiya" sig'a aloqador [3].

Miloddan oldingi IV asrdagi Platonning "Qonunlar", "Davlat to'g'risida" va Aristotelning "Politika" asarlarida ijtimoiy hayotning mohiyati haqidagi g'oyalar ishlab chiqilgan. Aristotel ushbu asarida davlatning qudrati haqidagi geosiyosiy konsepsiyani ishlabchiqqan. Uningcha, davlat xavfsizligi (qudrati)ning muhim ijtimoiy sharti aholi soni va uning sifatii takribi hisoblanadi. Polising erkin aholisi tarkibida dehqonlar, hunarmandlar va savdogarlarning soni mutanosibligig ae'tibor berish kerak, chunki "hunarmandlari ko'p, lekin qurollanganlari (harbiylari kam bo'lgan davlatni katta (qudratli) deb bo'lmaydi)".

Shuningdek, Aristotel dengiz davlatlari rahbarlarini portlarga ahaddan tashqari ko'p "boshqa qonunlarda tarbiyalangan" xorijliklar kelishidan ehtiyot bo'lishlariga chaqiradi va ushbu chet elliklar davlatdagi huquq va axloqni buzishlari mumkinligini, bu esa davlatning kelajagi uchun xavfli ekanligini ogohlantiradi (zamonaviy tilda aholi "migratsiya"si, harakatchanligi haqida fikr bildirgan). Aristotel "Politika" da faqat o'z davlatini himoya qilish uchun, shuningdek, rivojlanmagan davlatlar ustidan hukmronlik o'rnatish uchun olib borgan urush adolatli deb ta'kidlagan.

Asosiy zamonaviy tushunchalar va nazariyalarni ko'rib chiqing, ushbu bosqichlar davomida sotsiologiyada ishlab chiqilgan. Umumiy nazariy bosqich (XIX asr oxiri - XX asrning 20-yillari) va amiri Kan sotsiologiyasining rivojlanishining empirik bosqichi (XX asrning 20-yillari 1945 yil) quyidagi sotsiologlar ijodi bilan bog'liq Uilyam Sumner, Albion Kichik, Charlz Kuli, Jorj Gerbert Mead, Frederik Uinslou Teylor, Avraam Maslou va boshqalar.

XX asr boshidagi Amerika sotsiologiyasidagi eng muhim nazariy-metodologik yo'nalishlar, XXI asrda ham dolzarbligi va amaliy ahamiyatini yo'qotgan emas, bu ramziy interaksionizm Jorj Gerbert Mead tomonidan, yaratilgan va bunday asarlarda G. Bloomer, A. Rose, G. Stone kabi sotsiologlar, A. Stross va boshqalar asarlarida taqdim etilgan. Uning nazariy tuzilmalarida bu yo'nalish sotsiologik bilimlarni rivojlantirishda quyidagilarga e'tibor beradi hamda jamiyatlarda muloqotning lingvistik yoki obektiv tomoni, ayniqsa, shaxsni shakllantirishda tilning rolini o'rganadi.

Odamlar avvalo ushbu ob'ektlarga berilgan qiymatlar ob'ektlarga nisbatan harakat qilishadi. Bular qadriyatlar ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayonida "rag'batlantirish-talqin" formulasi asosida qurilgan reaksiya" shakllanadi. Ramziy interaksionizmning o'ziga xos xususiyatlari birinchidan, tushuntirish paytida boshlash istagi ya'ni odamlarning xatti-harakatlari individual drayvlardan, ehtiyojlardan emas, manfaatlar va jamiyatning o'ziga xos xususiyatlaridan shaxslararo o'zaro ta'sirlar to'plami; ikkinchidan, insonning narsalar

bilan har xil aloqalarini ko'rib chiqishga urinish, tabiat bilan, boshqa yodlar bilan, odamlar guruhlar va jamiyat belgilari bilan vositachiligidagi aloqalar sifatida berilgan.

Amerika sotsiologiyasi rivojlanishining uchinchi bosqichi (1945-1960) sotsiologik struktura funksionalizmi, uning asoschisi eng muhim sotsiologlari X asr hamjamiyatdagi Parsons nomi bilan (1902-1979) bog'liq. E. Dyurgeym singari, Parsons ham o'z asarlarida ijtimoiy tartib muammolariga katta e'tibor qaratgan. Ijtimoiy hayot o'zaro dushmanlikdan ko'ra o'zaro manfaat va tinchlik bilan ajralib turadi, degan xulosaga keldi, hamkorlik va garovlar yo'q qilindi, umumiy qadriyatlariga sodiqlik jamiyatdagi tartibning asosi bo'lib xizmat qilgan. Asosiy integral prinsip umume'tirof etilgan qadriyatlar umumiy maqsadlardan kelib chiqadi, muayyan yo'laklarda harakatlarning umumiy yo'nalishini aniqlaydi [4].

Shunday qilib, G'arb jamiyatida ma'lum bir ishchilari va samarali ishlab chiqarish maqsadini baham iqtisodiy mahsuldorlikka umumiy nuqtai nazardan intilish haqida maqsad hamkorlik uchun rag'batlantiruvchi motivga aylanadi. Qadriyatlar va maqsadlarni amalda aks ettirish orqali ular rollarni kombinatsiyalaydi. Har qanday ijtimoiy institut butunligicha mavjudligini taxmin qiladi va tarkibi bo'lishi mumkin bo'lgan rollarning kombinatsiyasini tuzadi.

Huquq va majburiyatlarni belgilaydigan normalar orqali har bir aniq rolga ishora qiladi. Normalarni standartlashtirish va xatti-harakatlarni tartibga solish, uni ta'minlash va qayta predikat qilish bu ijtimoiy tartib uchun asos yaratadi. T. Parsons jamiyatni tizim sifatida ko'rib chiqdi fikriga ko'ra, har qanday ijtimoiy tizim to'rtta asosiy tizimga javob berishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. С.Хантингтоннинг “Офицер хизмати касб сифатида”
2. Ведерников В.Н. Военная социология: вопросы теории, методологии, истории и практики. М.: ГАВС, 1994.),
3. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод и назначение. М. 1993. - С. 6 4. Отрешко Н.Б. Картины социального мира в современной социальной теории // Журнал: Вопросы социальной теории. 2009. Том III. Вып. 1(3). - С. 127.
4. Bahodir o'g'li I. M. Yoshlarning Ijtimoiy Faolligini Oshirish Jamiyat Rivojlanishining Omili Sifatida //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 24. – С. 521-523.